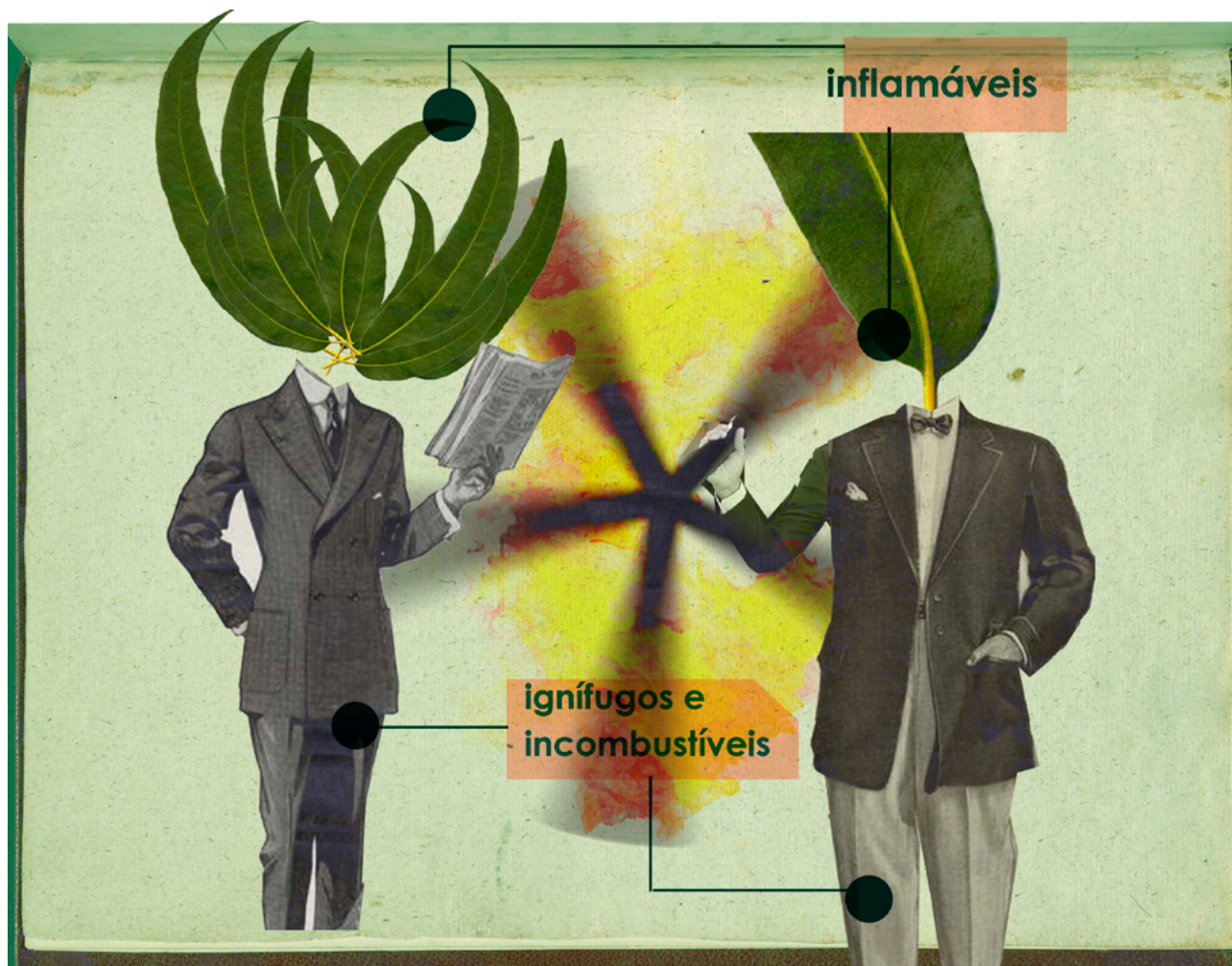

Transición ecosocial xusta versus falsas solucións

Yayo Herrero*
Colaxes de Sabela Iglesias

Atravesamos unha profunda crise ecosocial. As diferentes dimensións desta crise están interconectadas entre si e apuntan a un conflito estrutural entre o capital e a vida. É urxente acometer importantes transformacións que, desde a perspectiva ecofeminista, deben ter como prioridade a garantía de vidas dignas para todas as persoas nun contexto de inevitable contracción material marcado pola incerteza. É crucial poder distinguir entre as propostas e prácticas que poñen a vida no centro e as que se converten en falsas solucións e máis ben agravan os problemas.

O ecofeminismo é unha corrente diversa de pensamento e práctica que denuncia que a economía, cultura e política hexemónicas se desenvolveron en contra das bases materiais que sosteñen a vida. É fundamentalmente unha filosofía e práctica orientada a recompoñer os lazos rotos entre as persoas e coa natureza e propón formas alternativas de reorganización económica, cultural e política.

Os ecofeminismos recoñecen o carácter ecodependente da vida humana que se insire nun medio natural, ao que pertence e co que interactúa para obter o necesario para manter as condicións de existencia. E tamén a súa dimensión interdependente. Ningún ser humano pode aspirar a vivir en solitario. Todas as persoas somos dependentes unhas doutras, sobre todo nalgúns momentos do ciclo vital. Ao longo da historia foron, e

son, mulleres as que se ocuparon maioritariamente do mantemento das vidas humanas, todas elas vulnerables e dependentes. Non por que estean mellor dotadas pola natureza para facelo, senón porque é un traballo invisible e non libre que asigna a cultura patriarcal.

As sociedades capitalistas e patriarcales construíronse sobre unha perigosa fantasía: a de que os seres humanos, grazas ao seu coñecemento e tecnoloxía, poden vivir alleos aos límites da natureza e ás necesidades derivadas de ter corpo e ser unha especie viva. A economía, nacida neste contexto, razoa exclusivamente no mundo monetario e expulsa do seu campo de estudo os procesos complexos da rexeneración natural, a finitude dos recursos e os traballos de coidados. Esta mirada curta acabou xerando unha profundísima crise ecosocial que ameaza con levar por diante a vida.

Caos climático, escaseza ligada ao uso irracional de bens finitos, pobreza, graves ataques á democracia, recortes de dereitos sociais e económicos, guerras, migracións forzosas, extractivismo e expulsión... Tras decenios de retórica sobre desenvolvemento sustentable, as medidas tomadas non serviron para resolver os problemas ecolóxicos e sociais. Máis ben, desde entón, os indicadores de destrución da natureza foron empeorando sistematicamente.

"As sociedades capitalistas e patriarcais construíronse sobre unha perigosa fantasía: a de os seres humanos poderen vivir alleos aos límites da natureza e ás necesidades derivadas de ter corpo e ser unha especie viva"

As reaccións ao momento que vivimos son diversas. Por unha banda, emerxen en todos os continentes expresións dunha ultradereita populista e negacionista que defende explicitamente saídas autoritarias e violentas. Por outra, asístese, salvo excepcións, a un repregamento das esquerdas e os progresismos. Non só porque a súa presenza diminúa nos gobernos, senón porque as súas políticas se dereitizan. O xenocidio en Gaza, as políticas migratorias ou a incapacidade para atallar a crise ecosocial evidencian que a deterioración dos valores constitutivos dos Dereitos Humanos se estende máis aló dos límites que debuxa a ultradereita.

Os seres humanos, queiramos ou non, teremos que construír a vida en común nun contexto de contracción material global. O decrecemento non é, por tanto, unha proposta ética e política senón o marco físico no que hai que desenvolver propostas políticas que se centren en garantir condicións dignas de existencia. Pode ser un contexto monstruoso que expulse masivamente vida humana ou pode alumar sociedades libres, xustas e democráticas. Para iso, é preciso orientar a contracción material baixo o principio de suficiencia, a redistribución da riqueza e a prioridade de soste as vidas concretas, dignas e con dereitos. Trátase dun cambio de tal calado que non é posible aspirar a realizalo tomando atallos.

As miradas ecofeministas poden axudar a perfilar unha metamorfose do metabolismo social. Necesitamos un proxecto político ecofeminista que non evite nin disfrace a realidade, que non deixe a ninguén atrás e que permita mirar o presente e o futuro con compromiso e esperanza.

Que é a Transición Ecosocial Xusta?

Cando utilizamos a manida palabra sustentabilidade, é importante saber que é o que se debe sustentar. Son, ademais da vida no seu conxunto, as vidas cotiás, concretas e vulnerables. Desde a perspectiva ecofeminista da sustentabilidade da vida, é urxente deter a deterioración ecolóxica e adaptarse ao cambio climático, pero tamén atallar as mortes no Estreito, o xenocidio en

Palestina, os feminicidios ou o sufrimento que causa o medo, o desamparo, a fame, os suicidios da mocidade ou a falta de teito. Non son cousas incompatibles, e a sustentabilidade da vida digna requíreas todas. As crises ecolóxica e social son dúas caras da mesma moeda.

Chamamos Transición Ecosocial Xusta (TEX) ao proceso compartido, planificado e desexado de reorganización da vida en común, que ten por finalidade a garantía de existencia digna para todas as persoas e comunidades, con plena consciencia de que ese dereito debe ser satisfeito nun planeta con límites xa superados, que compartimos co resto do mundo vivo e que estamos obrigados a conservar para as xeracións máis novas e as que aínda non naceron.

Sen xustiza non haberá transición ecosocial. Se se obriga a elixir entre supervivencia económica no curto prazo, e supervivencia ecolóxica e económica no medio prazo, priorizarase a primeira opción volvendo cada vez máis inviable a segunda. Pero sen unha política que xestione a escaseza inducida por unha economía que desborda os límites, con principios de suficiencia e redistribución da riqueza, será o mercado o que racione. Isto xerará cada vez máis desigualdade e insustentabilidade. O desafío político é, por tanto, asegurar unha vida materialmente segura, digna e percibida como boa, á vez que se adaptan os metabolismos económicos á realidade dun planeta desbordado e en proceso de cambio.

"Necesitamos unha transición enerxética que poña a énfase na necesidade de suficiencia e redución global en primeiro lugar, e na eficiencia en segundo lugar"

Revisar a transición ecosocial xusta desde as perspectivas ecofeministas obriga a discriminar entre as falsas solucións e as liñas de traballo que permiten protexer a existencia.

Definir, por exemplo, unha transición enerxética desde a perspectiva da TEX non consiste simplemente en substituír unhas fontes por outras. Fai falta planificar desde a consciencia de que non é posible manter o nivel de consumo de enerxía e materiais vixente na actualidade nos países ricos, e moito menos estendelo a outros países nos que se ambiciona ter modelos de vida semellantes aos que foron definidos como "desenvolvidos". Necesitamos unha transición enerxética que poña a énfase na necesidade de suficiencia e redución global en primeiro lugar, e na eficiencia en segundo lugar. Unha transición enerxética que distribúa de forma xusta, proporcional e equilibrada os beneficios e os custos da xeración da enerxía entre rexións e territorios. Se non se aborda desde esta perspectiva, a extensión das enerxías renovables sen control nin participación pódese converter nunha falsa e inxusta solución.

Outro exemplo sería o das reconversións industriais. Falar de reconversión provoca inquietude, sobre todo despois de vivir o desmantelamento de sectores enteiros sen alternativa ás persoas traballadoras, pero é preciso ter en conta que moitos dos sectores que hoxe

se atopan na corda frouxa estano pola súa extrema dependencia de minerais e enerxías declinantes e da cada vez máis complicada subministración, porque se ven afectados polo cambio climático ou porque van sendo menos rendibles e, por tanto, abandonados polos investidores. Isto supón un indubidable risco para o mantemento de empresas e sectores dependentes dos combustibles fósiles e os seus derivados (plásticos, fertilizantes, petroquímicos, etc.) que sofren aumentos dos prezos da enerxía e as materias primas, escaseza puntual ou permanente de diversos produtos e materiais e que desembocan en conflitos laborais e sociais e desemprego. Os monocultivos do turismo, a construción, a automoción, ou a construción de grandes infraestruturas, son bases económicas fundamentais do actual modelo de economía española que deben que ser reconvertidos con criterios xustos antes de que colapsen e haxa que resolver os problemas de forma continxente e non planificada. A clave é entender que se trata de protexer persoas e non sectores sobredimensionados e consumidores de recursos que non existen. De novo abordar as transformacións nestes sectores sen ter en conta o contexto de crise ecosocial e a prioridade de soste as vidas, pode converter as políticas denominadas verdes en falsas solucións. Non é o mesmo protexer sectores que persoas.

A importancia do cambio cultural

A formulación dunha TEX supón unha profunda transformación política, económica e ética que afecta a todas as escalas territoriais e de convivencia: o fogar, o barrio, a comunidade local, a área metropolitana, a rexión, o estado, a escala supranacional, os movementos sociais, as empresas, etc. Esixirá xestionar os límites, blindar dereitos, reorganizar os tempos e reordenar o territorio, establecer deberes, aproveitar os esforzos xa realizados en materia de política pública e o coñecemento de quen os realizaron, cuestionar privilexios, repartir con xustiza os esforzos e transformar costumes e imaxinarios arraigados.

Require proxectar no curto, medio e longo prazo. Se se planifica a política económica, a enerxía, a agricultura, o transporte, a vivenda, o turismo, a educación, a fiscalidade ou os servizos públicos por separado e sen atender os obxectivos para a TEX, esta non funcionará.

"A transición ecosocial xusta require abordar a disputa da hexemonía cultural. Supón nada menos que reorientar as aspiracións e desexos dunha boa parte da sociedade"

Este camiño non pode percorrer de arriba a abaixo sen correr o risco de caer en dinámicas autoritarias, xerar unha resposta social de oposición ou caer na irrelevancia e no mero discurso verde, así que a transición debe construírse a partir dun proceso participativo e deliberativo real que o dote de lexitimidade, fortaleza as prácticas democráticas e implique unha importante transformación de prioridades, desexos e valores.

Por iso, a TEX require abordar a disputa da hexemonía cultural. Supón nada menos que reorientar as aspiracións e desexos dunha boa parte da sociedade e os conceptos hexemónicos de produción e benestar, seguridade e liberdade, facer visibles os límites negados e recoñecer a vida humana como ecodependente, fráxil e necesitada de coidado e protección, e explicar de forma convincente, tranquila e motivadora a situación de emerxencia e a necesidade de transformación.

No fondo trátase do desenvolvemento dunha imaxinación colectiva que sexa capaz de visualizar horizontes de desexo compatibles co mundo físico no que vivimos e construír comunidades conscientes de que, para sobrevivir con dignidade, as persoas temos que facernos cargo reciprocamente unhas doutras.

***Yayo Herrero. Antropóloga, Educadora Social e Enxeñeira Técnica Agrícola. Foro de Transiciones ◀**